

KARVALY (*ACCIPITER NISUS*) ELŐFORDULÁSA BARLANGBAN

2011. november 24-én a Bükk-fennsík, 548 méter tengerszint feletti magasságon elhelyezkedő Balekina-barlangban végeztünk kötélpálya beszerelést Hegedűs Norbert és Sűrű Péter kutatótársaimmal. A barlang ajtajának kinyitása után lettem figyelmes több helyen lévő madárürülékre (meszelésre), melynek nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget, hiszen már több alkalommal találkoztam barlang bejárat zónájában pihenő macskabagollyal (*Strix aluco*). Furcsa volt, hogy a szűk szellőzőnyíláson bújott be, ugyanis eddig tágas, sötét bejárat zónában találkoztam ilyennel. Bátori Károly barlangi túravezető elmondása szerint az István-lápai-barlangból nem tudott kijutni a plafonszinten elhelyezkedő vízszintes szellőzőnyíláson a régóta ott raboskodó bagoly, ami úgy jutott be, hogy az előző túracsoport nyitva felejtette az ajtót, majd távozáskor bezárta.

A Balekina-barlang bebetonozott kis aknalejárata lefelé szélesedő, keskeny hasadékbba vezet, melynek alján agyagos dugóhúzóként tekeredő szűkületen át érhető el az első akna tetejének párkánya (SZÉKELY 2003), ahonnan célszerű elkezdeni az ereszkedést. Az Ólommadár nevű akna kezdetén, kb. 4 méter mélyen szintén találtam nagyobb mennyiségű meszelést, ekkor már kezdtem kíváncsi lenni, hogy miért jött le ilyen mélyre ez a madár. Beszerelés után az első aknalétra alatti párkányon, -25 méter mélyen meglepődve láttam, hogy a gyanús madár egy idei elsőéves hím karvaly, ami ijedten repkedett esetlenül kapaszkodva a cseppkőréteg borította falakon. Miután megfogtam, kondícióját megvizsgálva rögtön megállapítottam, hogy madarunk több napja tartózkodik a barlangban, régóta nem evett, tehát eltévedt, nem találta a kivezető utat, céltalanul repkedhetett a vak sötétben. Bérces János közlése szerint ilyen jellegű kondíció leromláshoz hím madarak esetében elég 2 nap, főként ha nem iszik. A karvalyon kívül a barlangban 1 kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*), illetve 4 közönséges denevér (*Myotis myotis*) tartózkodott. A karvalyt rövid átvizsgálása után szakszerűen zokniba csomagolva, majd a slószos begben elhelyezve (1. kép) kivittük a barlangból. Mire hazaértem, már jócskán sötét volt, de az előszobában elhelyezve látszott rajta a gyengeség, táplálékot nem volt hajlandó magához venni, és fekvé aludt el, melyből már következtetni lehetett, hogy nem éri meg a reggelt. Reggelre sajnos elpusztult, a régóta tartó éhezés, a megtalálás és szállítás közben ért stressz okozta madarunk halálát. Vajon hogyan kerülhetett a karvaly egy barlangba az egyetlen bejutási lehetőségen, vagy egy 10×20 cm-es kezelőnyíláson, vagy a 25×12 cm-es fix (2. kép) szellőzőnyíláson keresztül?

A barlang alkalmi szálláshelyként való felkeresését kizártnak tartanám, hiszen a karvalyra nem jellemző, hogy bebújjon egy szűk szellőzőnyíláson a sötétbe azért, hogy ott pihenni, aludni tudjon. mint

1. kép

2. kép

az említett baglyok. Barti Levente szóbeli közlése szerint Romániában például többször is előfordult, hogy szadizmusra hajló egyének különböző élő állatokat dobáltak be zsombolyokba. A leggyakoribb ilyen áldozat a kutya és a macska volt. Az emberi tényező, miszerint akarattal rakta volna be valaki bármilyen célból, szintén kizárt, a barlang emberi településtől távol, kevésbé ismert, eldugott helyen van, ráadásul a legközelebbi település lakóira egyáltalán nem jellemző az ilyen jellegű cselekmények elkövetése. Minden eshetőséget átvizsgálva valószínűleg táplálékszerzés céljából repülhetett be a szűk szellőzőnyíláson.

A karvaly általánosan elterjedt kistestű ragadozó madár hazánkban, fő táplálékát az apró testű énekesmadarak teszik ki, vadászatára jellemző a hirtelen, meglepetésszerű, gyors rárepülés. A nagy sebességgel repülő karvaly vakon üldözi zsákmányát, ezért gyakran nekirepül egy járműnek vagy ablaknak. Előfordul, hogy magtárba, vagy más épületbe betéved üldözése közben, és nem talál ki (HARASZTHY 1993). Téli idején a városba látogató példányok a nagy éhség miatt annyira vakmerővé válnak, hogy az ablakhoz állított kalitkából, ha kell, üvegtörés árán is zsákmányolni próbálnak (PÁTKAI 1947). Táplálékában ritkán előfordulnak egyéb kisemlősök is (BITTERA 1915, MEBS 1994, FORSMAN 2007), de kizártnak tartanám, hogy a függőleges fém ajtón keresztül menjenek be a barlangok bejárati zónáját kedvelő pele, vagy erdei egér fajok, melyeknek aktivitására a sötétedés utáni időszak jellemző. A barlangba tehát (karvaly szempontjából táplálékforrásnak tekinthető) denevérek tudnak bejutni minden különösebb nehézség nélkül.

A karvaly denevérzsákmányolási szokásait, rendszerességét, az alábbi irodalmi hivatkozások bizonyítják. Intenzív denevérzsákmányolást alkonyatkor figyeltek meg him karvalynál (NICOLAI 1993) német szakirodalom szerint. 2007. november 27-én Pieniny területén karvaly pár próbálkozott megfogni egy rőt korai denevért (*Nyctalus noctula*), Kaliský több ízben látott karvalyokat denevérekre vadászni a Magas-Tátrában (BACKOR et KALISKÝ 2008). Brit denevérpredátor listában is szerepel a karvaly (SPEARKMAN 1991). Többféle megfigyelés szóbeli közlése származik kutatótársaimtól, miszerint előszeretettel zsákmányol denevért karvaly (Boldogh Sándor, Kiss Anita, Prommer Mátyás). Panelek hézagaiból vadászni induló denevérekre tett sikertelen támadásokat figyelt meg Kiss Tamás. Bérces János, hazánk kiváló karvaly-specialistája is rengeteg esetben figyelt meg denevérfogást, megfigyelései szerint, ha a karvaly komolyan támad fogási szándékkal, nem csak játékból, akkor a denevér elkezd sivitásszerű cicergést hallatni. Dobrosi Dénes fehér nyár odvából kirepülő korai denevérré vadászó him karvalyt, továbbá napnyugta után a barlangszáj környékén várakozó és denevérré vadászó karvalyt figyelt meg.

Figyelembe véve a karvaly vadászati stílusát, vakmerőségét, a zsákmány üldözése során tanúsított kitartását, denevérzsákmányolási szokásait, kizárásos alapon úgy kerülhetett be a barlangba, hogy a szellőzőnyíláson berepülő denevért látva, utána repült zsákmányszerzés reményében, mely biztosra vehetően sikertelen volt, de már nem találta meg a szabadba vezető kiutat, vakon repkedve került egyre lejjebb a barlangba. A barlangba bekerült karvaly így egy újabb fajjal gazdagította a barlangi élővilág barlangi vendégei (*trogloxének*) csoportjának fajlistáját.

IRODALOM

- BITTERA GY. (1915): *A héja és a karvaly táplálékáról*. – Aquila, 22. 196–218. p.
- HARASZTHY L. (1993): *Gyakorlati ragadozómadár-védelem*. – MME 5. könyvtára, Budapest.
- FORSMAN, D. (2007): *The Raptors of Europe and the Middle East*. – Christopher Helm, London.
- PÁTKAI I. (1947): *Ragadozó madaraink*. – Nimród kis könyvtár, Budapest.
- NICOLAI, J. (1993): *Greifvögel und Eulen*. – Gräfe und Unzer GmbH, München.
- MEBS, T. (1994): *Greifvögel Europas*. – Franckh- Kosmos Verlags- GmbH & Co., Stuttgart.
- BACKOR, P. & KALISKÝ, M. (2008): *Natopier ako potenciálna korisť jastraba krahulca (*Accipiter nisus*)*. – Tichodroma 20 (39–40).
- SPEARKMAN, J. R. (1991): *The impact of predation by birds on bat populations in the British Isles*. – Mammal Rev. Volume 21, 123–142. Printed in Great Britain.
- SZÉKELY K. (2003): *Magyarország fokozottan védett barlangjai*. – Mezőgazda kiadó, Budapest.